

PÉTERFI Ferenc

Közösségi élet – népművelői sors

Hargitai Lajos memoárjai

Hargitai Lajos emblematikus alakja a hazai népművelésnek. Mindent megtanult, ami erről a szakmáról fontosnak mondható, a munkája mindig komoly változásokat eredményezett a településen, ahol dolgozott. Tipikus változtató, újíto, innovátor volt – többnyire ebből fakadtak folyamatos konfliktusai.

Remekül írt. Nagy visszhangot váltott ki annak idején a *Valóság* 1985. évi 8. számában *Kultúra, gazdaság, közösség* címmel írt tanulmánya és rendszeresen publikált más lapokban is. Így nem véletlen, hogy éppen 25 éve, mikor a helyi lapok elindultak a hazai településeken, ő gyorsan elhatározta, hogy *Bogárd és Vidéke* néven Sárbogárdon, a mindenkori hatalomtól függetlenül indít periodikát. Nemcsak a saját városát, de egész Dél-Mezőföldet célozta meg ezzel az eleinte havonta, majd kéthetente, s rövidesen hetente rendszeresen megjelenő újsággal. Rövidesen feladta művelődési ház igazgatói funkcióját, s önálló kiadóvá fejlesztette vállalkozását.

Életútját a lapban *Oly korban éltünk* címmel, folytatásokban már közölt írásainak sorozatából háromkötetes kiadvánnyá szerkesztve jelenteti meg. Az első, a *Vándorlások könyve*, 2014-ben látott napvilágot. A második rész címe: *Téglák a falban* – ennek 2015 novemberében volt a bemutatója.

Aki végigolvassa ezt a könyvet, azt tapasztalhatja, hogy Hargitai Lajos itt – s nyilván az életben is – minden ösztönével, idegszálával a közösség irányába tart, minden figyelme a létező, vagy a lehetséges kö-

zösség körül forog: arról töpreng, azt keresi, azt hiányolja, ostorozza. „Antennája” alapvetően erre van ráhangolva. Amikor önmagát, típródásait osztja meg velünk olvasókkal, akkor is ez – tehát a közösség – az alapvető viszonyítási pontja. Valamennyi életösztone efelé hajtja, a közösség minden dimenziója: a család, a szűkebb művelődési/baráti közösségek, a falu – ahol született, s korábban élt –, a város, s az azt körülvevő kistérség települései; de a nemzet közössége is.

Ez a mi főhősünk – azaz a könyv szerzője – energikus, cselekvő, tevékeny „csináló”, építő ember. Az ilyen ember fékezése – a cselekvő energiák lefojtása –, a robbanás veszélyét jelenti. Miket is épített? Önmagát, köröket-társaságokat, művelődési közösségeket, intézményt – a művelődési házat, egy rendhagyó közösségi vállalkozásként kiadót; s eközben családot – generációt, generációkat. De más tekintetben önbizalmat-öntudatot – az elesettekben, a rászorulóknban; a következetes magatartás példáját; az értékeket szerető, megtartó és azokat létrehozó példát.

Nagyon szeretetre méltó, de valószínűleg nem mindig könnyű ember: erős akaratú – talán néha akarnok; időnként tomboló, megalkuvást nem igen viselő és tűrő személyiség. De legyünk őszinték: kis és közepes akaratokkal, főleg közömbösséggel, alapvetően beletörődő módon mit tudott volna elérni ő vagy bárki más?

A könyvet olvasva megtapasztaljuk, a sorok írója szinte kereste a konfliktusokat. A III/3-as besűgői hálózatba való beépülését követelő elhárító tiszttel, a pedofil kollégiumigazgatóval, a „másféle orientációjú” mentálhigiénés szakemberrel, a részeg munkásörökkel, de pártfunkcionáriusokkal és más politikai hatalmasságokkal is három-négy oldalanként olvashatunk összecsapásokról. Kereste-e vagy talán vonzotta az ellentmondásokat, a látszat – vagy inkább hazug – helyzeteket, amelyekkel állandóan harcolni lehetett; az álságos viselkedést, az emberi gyengeséget és a zsarnokságot – sorolhatnám, amelyekbe belekeveredett, amelyek ezeket a harcait kísérték. És mindet megvívta. Néha egyszerre/párhuzamosan többet is.

Ez a könyv művelődéspolitikai-művelődéstörténeti jelentőségű. Izgalmas azoknak, akik megélték a szocializmusnak nevezett korszakot. Amely a közösséget hirdette, mint legfőbb értéket, de semmit nem büntetett jobban, mint az igazi közösségek létrejöttét. Ám azok mégis sokszor létrejöttek, kialakultak, működtek, ha a jó szerencse velük volt – ha találtak a szerzőhöz hasonló pártfogó-

kat. Létrejöttek a rendszer akarata ellenében. Felismerve annak lomhaságából, slamposságából eredő adottságait, sokan megtanultunk a hibáira építve élni, s működni. Ehhez kellett tudni a „sorok között olvasni”, gyakran „úgy csinálni, mintha”. Többnyire ismertük a rendszer rigiditása miatt keletkező működési zavarokat – a dolgunk az volt, hogy ez utóbbiakat lehetőségeknek tekintsük! De az olyan emberek, mint Hargitai Lajos a tétlenségbe, a cselekvés nélküli, panaszkodós életbe behaltak volna. Vagy a bolondok házába záratták magukat/zárták őket. Erre – tehát egy történelmi-politikai ívre – jól ráismerhet, aki élt és aktívan dolgozott.

Mert a művelődés hangsúlyos politikai kérdés. Volt. Akkor. Nagyjából a hatvanas évek végétől elindulva, a rendszerváltozásig. Amikor azt remélhettük: itt most lesz egy jó kis demokráciánk. Akkor, '89/90-ben elhittük, hogy változás jön, megérkezik a szabadság. (Ma már tudjuk, az 'csak úgy' nem érkezik meg, azt ki kell harcolni és utána minden nap küzdeni a fennmaradásáért. Mert különben szétporlik.) Mindazonáltal, a társadalom a rendszerváltást követően fokozatosan elvesztette azt a korábbi tudását (harcmodorát), amelyet az ellenségesebb, vagy kevésbé civil barátnak tapasztalt politikai rendszerhez kiépített önmagának. Abban a reményben „hagyta el” ezt a tudást, hogy a nyílt küzdelemhez, a valódi demokratikus játéktérben ezekre már nincsen, nem lesz szükség.

A kötetben remek leírások mutatják be a nyolcvanas évek végének közvetlen politikai bomlását és a helyi újrászerveződés, az új politikai struktúra kiépülésének folyamatát, annak első lépéseit. Itt jelenik meg egy másik megkísértés (az első a besűgői hálózatba való toborzás szándéka volt): a politikai szerep, országgyűlési képviselői vagy hasonló országos pártpolitikai sarzsi felkínálása szerzőnknek. Következik a józan emberhez méltó gyors átgondolás, de nem inog meg, elutasítja ezt a szerepet. Az ő terepe a lokalitás, a helyi társadalom. És Isten őrizzen egy ilyen szuverén embert a pártközpontoktól!

Aki nem élt ebben a korban, annak azért izgalmas a mű, mert a történelemkönyvek száraz sorai helyett hús-vér történeteket, embereket és helyzeteket talál. A fiatalabbnak egyfajta „alulnézeti tankönyvként” szolgálhat. Ezekről az időről, egy települési közösség kulturális életéről, és művelődési házána a működéséről, a járási népművelési felügyelői munkáról az is sokat megtud, aki egy az ötvenes évekből elinduló szakma történetét, működési módját, módszertanát kívánja megismerni és megérteni. Ezért emeltem ki a művelődés- és szakmatörténeti jelentőségét.

Valójában két fő vonulata van a történetfüzérnek: az előtérben egy ember megállíthatatlan küzdelme és haladása egy szakmai szemlélet, értékrend, a történelemmel és a társadalommal folyamatosan változó hivatás megtalálása felé. Betölteni a lehetséges társadalmi küldetést és a lehetséges teret. Vagy annál kicsit még többet is. A másik vonal: a háttér megteremtésének bemutatása: a személyes, önmagával való belső küzdelem, az érés, változás; s ehhez a beágyazottságot jelentő szűkebb környezet – a család építése, alakulása, fejlődése. Mindezek mellett az olvasó bravúros portrékat talál – hétköznapi emberek arcélét rajzolja meg a szerző. Jól lehet rekonstruálni Sárbogárd és környéke helytörténetét is.

Ám mindez még nem elég: ha igazán magunkra eresztjük a leírt történeteket, sok pontján magas színvonalú szépirodalmi művel találjuk szembe magunkat. Gyönyörű leírásokkal, drámai konfliktusokkal, dosztojevskiji figurákkal és jellemeikkel. *Sorskerék* a címe annak az összefoglaló résznek, amelyben – szinte a könyvön belüli önálló részként – egy-egy sorshoz kapcsolódó kisregényt olvashatunk: a város bolondjaként is számon tartott sérült fiú, *Pubi* élettörténete; a *Naphercegnő* – amelynek egy iskola igazgatónője a központi szereplője –, s a *Holtak békéje* – fordulatokban és jellemeiben gazdag históriákat.

A filmszerű történetfüzérnek drámai a szerkesztése és a „vágása” is. Egyéni gyötrődések, útkeresés a hivatásban. Összeapások hivatalokkal, pártfunkcionáriusokkal, randalírozó szovjet katonákkal. A jól „beágyazott” besúgói hálózattal. Sőt, a beszerzés kísértésével. S ezek között az anxiák – vagy éppen elemzőbb leírások – között, vagy éppen ezek mellett, éles vágással intimebb, személyesebb részek: szerelem, család, gyerekszületés, apja halála, kirándulások, lakásteremtés, a kóbor kutya elpusztítása. A gyakran költői képek, történetek nem ritkán rusztikus vagy inkább naturalisztikus leírásokkal váltakoznak. A sokféle téma, stílus, történet, a szerkesztés sajátos lüktetést ad a kötet egészének.

A legtöbb, amit mondhatok: olvassák el!

(*Hargitai Lajos: Téglák a falban – „Mindenki szem a láncban” Bogárd és Vidéke Lapkiadó és Nyomda, Sárbogárd, 2015. ISBN 978-963-9846-81-4*)